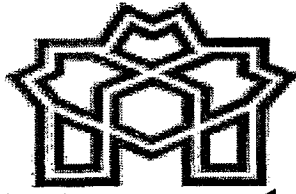

90 15 24

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی درسی

موضوع

ارزشیابی کیفیت درونی برنامه درسی رشته علوم تربیتی دانشگاه پیام نور از دیدگاه اساتید و دانشجویان براساس عناصر برنامه درسی الگوی فرانسیس کلاین

استاد راهنما

دکتر حسن ملکی

استاد مشاور

دکتر علیرضا عصاره

۱۳۸۷ / ۴ / ۵

استاد داور

دکتر مرتضی امین فر

پژوهشگر

بابک سلمانی

۹۵۴۴

خرداد ۱۳۸۷

۹۵۴۳۴

۱۳۸۷/۴/۵
کتابخانه

کتابخانه و مراکز آموزشی
دانشگاه علامه طباطبائی

خدایا! ما انسانیم، به تو و پیامبران تو، ایمان داریم، آزادی، آگاهی، عزت و عدالت را از تو می خواهیم. بیخوش، که سخت محتاجیم و دردناکانه تراز همه وقت، قربانی اسارت، جهل و ذلتیم.

خدایا! به من قدرت تحمل عقیده مخالف ارزانی کن.

خدایا! مرا همواره آگاه و هوشیار دار تا پیش از شناختن «درست» و «کامل» کسی یا فکری، مثبت یا منفی قضاوت نکنم.

خدایا! در روح من، اختلاف در «انسانیت» را با اختلاف در «رابطه» با هم میامیز، آنچنان که نتوانم این سه اقنوم جدا از هم را باز شناسم.

خدایا! مرا به ابتدال آرامش و خوشبختی مکشان، اضطراب ها بزرگ، غمهای ارجمند و حیرتهای عظیم را به رحم عطا کن.

خدایا! مرا یاری ده تا جامعه ام را بر سه پایه کتاب، ترازو و آهن استوار کنم و دلم را از سه سرچشمه حقیقت، زیبایی و خیر سیراب سازم.

خدایا! این کلام مقدس را که به «روسو» الهام کرده ای، هرگز از یاد من مبر که «من دشمن تو و عقاید تو هستم، اما حاضرم جانم را برای آزادی تو و عقاید تو فدا کنم».

خدایا! به من توفیق تلاش در شکست، صبر در نومیادی، رفتن بی همراه، جهاد بی سلاح، کار بی پاداش، فداکاری در سکوت، عظمت بی نام، خدمت بی نان، ایمان بی ریا، خوبی بی نمود، گستاخی بی خامی، مناعت بی غرور، عشق بی هوس، تنهایی در انبوه جمعیت و دوست داشتن بی آنکه دوست بداند، روزی کن.

خدایا! مرا از همه فضایی که به کار مردم نیاید محروم ساز و به جهالت وحشی معارف لطیفی مبتلا مکن که در جذبه احساسهای بلند و اوج معراجهای ماوراء، برق گرسنگی را در عمق چشمی و خط کبود تازیانه را بر پشتی نتوانم دید.

خدایا! رحمتی کن تا ایمان، نام و نان برایم نیاورد. قوتم بخش تا نامم را و حتی نامم را در خطر ایمانم افکنم و تا از آنها باشم که پول دنیا را می گیرند و برای دین کار می کنند و نه آنها که پول دین می گیرند و برای دنیا کار می کنند.

خدایا! به من زیستی عطا کن که در لحظه مرگ، بر بی ثمری لحظه ای که برای زیستن گذشته است، حسرت نخورم و مردنی عطا کن که بر بیهودگی اش سوگواری نباشم.

دکتر علی شریعتی «نیایش»

ثمره تحصیل برگ سبزی است نه در خور تقدیم به:

عارفی که ارادت حقیر به ایشان همچون عنایت وی به این مشتاق،
نه در حد بیان است، آن از بسیاری و این از کمی:

سایه تا بازگرفتی زچمن، مرغ سحر

آشیان در شکن طره شمشاد نکرد

وحقا که هزار نکته باریکتر از مو در اینجاست که:

صد ملک دل به نیم نظر می توان خرید

خوبان در این معامله تقصیر می کنند

سپاسگزاری

اکنون که به لطف خداوند باری تعالی پایان نامه تحصیلی اینجانب به پایان رسیده است، وظیفه خود می دانم که از همه افرادی که بنده را مورد عنایت خویش قرار دادند، تشکر و قدردانی نمایم:

پدرم، تکیه گاه و پشتیبانم و مایه غرور و نیکیبختی ام. همو که شفقت بر خلق را به من آموخت.

مادر صبور، مهربان و فداکارم که اگر لطفهایش نبود، آنچه که امروز دارم نمی داشتم و در همان ابتدای راه رفتن، باز می ماندم.

خواهرم که همیشه و در هر شرایطی از کمک و یاری بی دریغش برخوردار بوده ام.

از استاد بزرگوارم جناب آقای **دکتر حسن ملکی** که همیشه با خلوص نیت در جهت اعتلای دانشجویان تلاش می نمایند و علیرغم مشکلات فراوان راهنمایی این رساله را پذیرفته و سختیها را بر من هموار ساختند، تشکر و قدردانی می نمایم.

از استاد گرامی جناب آقای **دکتر علیرضا عصاره** که به عنوان مشاور در تمامی مراحل این رساله، اینجانب را یاری نموده و از هیچ کوششی دریغ ننمودند، تشکر می نمایم و موفقیت ایشان را از خداوند منان مسئلت دارم.

از استاد گرامی جناب آقای **دکتر مرتضی امین فر** که زحمت داوری این پژوهش را تقبل نموده و نیز همواره در طول دوران تحصیل از شخصیت اجتماعی و علمی ایشان بهره برده ام، تشکر و قدردانی می نمایم و از خداوند سبحان، سلامت، سعادت و موفقیت ایشان را خواستارم.

در خاتمه از همه اساتید و دوستان محترمی که در محضرشان تلمذ کرده ام به ویژه **دکتر علی اکبر سیف، دکتر علی تقی پورظهیر، دکتر مصطفی نیکنامی، دکتر فرخنده مفیدی، دکتر اسد ادیب نیا** و دوست عزیزم آقای **سیف الله مفتخر** و از همه اساتید و دوستانی که به هر نحو ممکن در طول تحصیل از یاری و مساعدت آنها برخوردار بوده ام و سهوا نامشان در این مجموعه ذکر نگردیده است، کمال تشکر را دارم.

بابک سلمانی

چکیده

مراکز آموزش عالی با مرکزیت و محوریت دانشگاه‌ها امروزه یکی از منابع آموزشی و پژوهشی و یا وسیله انتقال فرهنگی هستند. و در این بین دانشگاه‌ها و مراکز آموزش از راه دور در عصر حاضر نقش مهم و موثری را در این امر ایفا می‌نمایند. از عواملی که در تحقق این امور در آموزش عالی نقش غیر قابل انکاری را برعهده دارند برنامه‌های درسی هستند که از عوامل اصلی تشکیل دهنده کیفیت در نظام آموزشی هستند. بدین منظور آگاهی از میزان کیفیت برنامه‌های درسی به خصوص در دانشگاه‌هایی که با شیوه آموزش از راه دور اداره می‌شوند، به دلیل نو پا بودن کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. بدین منظور پژوهش حاضر به ارزیابی کیفیت درونی برنامه درسی رشته علوم تربیتی در دانشگاه پیام نور بر اساس عناصر نه گانه برنامه درسی الگوی فرانسیس کلاین (اهداف، محتوا، مواد و منابع آموزشی، راهبردهای تدریس، فعالیت‌های یادگیری، گروه بندی، مکان، زمان و ارزشیابی) می‌پردازد. پژوهشگر در این تحقیق به دنبال پاسخ به این سوال است که برنامه درسی ارائه شده در رشته علوم تربیتی از چه میزان کیفیت برخوردار است؟ تحقیق حاضر از لحاظ هدف از نوع کاربردی است و از نظر روش جمع آوری اطلاعات از نوع توصیفی می‌باشد.

جامعه آماری این تحقیق شامل دو زیر جامعه است: ۱) اساتید رشته علوم تربیتی که واحدهای درسی این رشته را تدریس می‌کنند و ۲) دانشجویان ترم پنجم و بالاتر این رشته که در سه دانشگاه پیام نور تهران، ورامین و شهر ری مشغول به تحصیل می‌باشند.

برای انتخاب نمونه از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای نسبی و جدول مورگان استفاده شده است، نمونه مورد بررسی در این پژوهش و نمونه شرکت کننده در این پژوهش نهایتاً ۳۰ نفر از اساتید و ۲۱۰ نفر از دانشجویان بوده اند.

ابزار مورد استفاده برای گردآوری اطلاعات نیز شامل دو پرسشنامه بوده است که برای دو زیر جامعه فوق طراحی و به صورت مراجعه مستقیم به هر کدام از افراد اجرا شده است.

روشهای آماری مورد استفاده در این تحقیق آمار توصیفی (جدول، توزیع فراوانی، میانگین، نمودار) و آمار استنباطی t برای دو گروه مستقل می‌باشد.

جهت ارزیابی کیفیت برنامه درسی در این تحقیق از نه عامل که عناصر برنامه درسی الگوی فرانسیس کلاین می‌باشد. به عنوان عوامل ارزیابی در نظر گرفته شده که سوالات تحقیق نیز بر اساس آنها طراحی شده اند. در مرحله بعد ملاک های ارزیابی جهت ارزیابی عوامل مورد ارزیابی انتخاب و تدوین گردید که جمعاً ۵۳ ملاک برای اساتید و ۴۴ ملاک برای دانشجویان را شامل می‌شود. بعد از این مرحله سوالات پرسشنامه با توجه به این ملاک ها تدوین و طراحی گردید که روایی این پرسشنامه

توسط اساتید و صاحب‌نظران تایید شده و برای پایایی این پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده که برای پرسشنامه اساتید ۰/۸۵ و برای پرسشنامه دانشجویان ۰/۸۹ توسط نرم افزار SPSS محاسبه گردید و نهایتاً داده ها جمع آوری و تجزیه و تحلیل گردید.

نتایج ارزیابی نشان می دهد که کیفیت درونی برنامه درسی این رشته با توجه به سه سطح ارزیابی (مطلوب، نسبتاً مطلوب و نامطلوب) در سطح نسبتاً مطلوب قرار گرفت و بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در خصوص کیفیت عوامل مورد ارزیابی تفاوت معناداری وجود دارد.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات و طرح تحقیق

۱	مقدمه
۴	بیان مسئله
۷	ضرورت و اهمیت پژوهش
۱۱	اهداف و سوالات پژوهش
۱۴	تعریف عملیاتی متغیرها

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱۷	مقدمه
۱۷	آموزش عالی
۱۸	دانشگاه ها
۲۰	تاریخچه آموزش از راه دور
۲۱	شکل گیری آموزش از راه دور
۲۴	دانشگاه پیام نور
۲۵	رشته علوم تربیتی
۲۷	تعریف آموزش از راه دور
۲۹	ویژگی های آموزش از راه دور
۳۰	تحول بنیادین در نظریه ها و رویکردهای روان شناسی یادگیری
۳۳	رویکردهای آموزش در آموزش از راه دور
۳۴	تعاریف و کنشهای ارزیابی
۳۶	مفهوم کیفیت و جایگاه آن در آموزش عالی
۳۸	ارزیابی کیفیت در آموزش از راه دور
۴۱	شیوه های ارزیابی برنامه درسی
۴۴	ارتباط ارزیابی با سطوح برنامه درسی در آموزش عالی
۴۷	تعاریف برنامه درسی
۴۸	نظریه ها و نگرش های اساسی در برنامه درسی
۵۱	چارچوب علمی تحقیق
۶۰	برنامه درسی در آموزش از راه دور

تحقیقات داخلی ۷۲

تحقیقات خارجی ۷۶

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

مقدمه ۸۱

نوع تحقیق ۸۱

جامعه آماری ۸۲

نمونه و نمونه گیری ۸۳

روش نمونه گیری ۸۳

نحوه گردآوری داده ها ۸۳

ابزار گردآوری داده ها ۸۴

ویژگیهای فنی ابزار ۹۰

روش تجزیه و تحلیل داده ها ۹۰

ملاحظات اخلاقی ۹۲

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

مقدمه ۹۴

تجزیه و تحلیل ویژگیهای آزمودنیها ۹۴

تجزیه و تحلیل سوالات پژوهش ۹۷

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

مقدمه ۱۲۳

بحث و نتیجه گیری ۱۲۵

خلاصه تحقیق ۱۳۳

پیشنادهای کاربردی تحقیق ۱۳۴

پیشنادهای پژوهشگر برای تحقیقات دیگر ۱۳۶

محدودیتهای تحقیق ۱۳۷

منابع و ماخذ

منابع فارسی ۱۳۹

منابع انگلیسی ۱۴۵

ضمائم و پیوست ها

فهرست جداول

صفحه	عنوان جدول
۸۲	جدول (۳-۱) مراحل ارزیابی کیفیت برنامه درسی
۸۴	جدول (۳-۲) عوامل و ملاک‌های مورد ارزیابی کیفیت درونی برنامه درسی، گویه‌ها و منابع گردآوری اطلاعات برای اساتید
۸۷	جدول (۳-۳) عوامل و ملاک‌های مورد ارزیابی کیفیت درونی برنامه درسی، گویه‌ها و منابع گردآوری اطلاعات برای دانشجویان
۹۱	جدول (۳-۴) جدول امتیازبندی گزینه‌های مقیاس پنج‌بخشی
۹۴	جدول (۴-۱) توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب جنسیت
۹۵	جدول (۴-۲) توزیع فراوانی اساتید بر حسب جنسیت
۹۵	جدول (۴-۳) توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب سال ورودی
۹۶	جدول (۴-۴) توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب دانشگاه محل تحصیل
۹۷	جدول (۴-۵) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل هدف از دیدگاه اساتید
۹۹	جدول (۴-۶) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل هدف از دیدگاه دانشجویان
۹۹	جدول (۴-۷) t مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در عامل کیفیت اهداف
۱۰۰	جدول (۴-۸) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل محتوا از دیدگاه اساتید
۱۰۱	جدول (۴-۹) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل محتوا از دیدگاه دانشجویان
۱۰۲	جدول (۴-۱۰) t مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در عامل کیفیت محتوا
۱۰۳	جدول (۴-۱۱) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل فعالیت‌های یادگیری از دیدگاه اساتید
۱۰۳	جدول (۴-۱۲) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل فعالیت‌های یادگیری از دیدگاه دانشجویان
۱۰۴	جدول (۴-۱۳) t مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در عامل کیفیت فعالیت‌های یادگیری
۱۰۵	جدول (۴-۱۴) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل راهبردهای تدریس از دیدگاه اساتید
۱۰۶	جدول (۴-۱۵) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل راهبردهای تدریس از دیدگاه دانشجویان
۱۰۷	جدول (۴-۱۶) t مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در عامل راهبردهای تدریس
۱۰۷	جدول (۴-۱۷) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل مواد و منابع آموزشی از دیدگاه اساتید
۱۰۸	جدول (۴-۱۸) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل مواد و منابع آموزشی از دیدگاه دانشجویان
۱۰۹	جدول (۴-۱۹) t مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در کیفیت عامل مواد و منابع آموزشی
۱۱۰	جدول (۴-۲۰) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل گروه‌بندی از دیدگاه اساتید
۱۱۰	جدول (۴-۲۱) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل گروه‌بندی از دیدگاه دانشجویان
۱۱۱	جدول (۴-۲۲) t مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در کیفیت عامل گروه‌بندی
۱۱۲	جدول (۴-۲۳) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل مکان از دیدگاه اساتید
۱۱۲	جدول (۴-۲۴) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل مکان از دیدگاه دانشجویان
۱۱۳	جدول (۴-۲۵) t مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در کیفیت عامل مکان
۱۱۴	جدول (۴-۲۶) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل زمان از دیدگاه اساتید

- جدول (۴-۲۷) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل زمان از دیدگاه دانشجویان..... ۱۱۵
- جدول (۴-۲۸) χ^2 مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در کیفیت عامل زمان ۱۱۶
- جدول (۴-۲۹) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل ارزشیابی از دیدگاه اساتید ۱۱۶
- جدول (۴-۳۰) نتایج داده‌های به دست آمده از ملاک‌های ارزیابی عامل ارزشیابی از دیدگاه دانشجویان..... ۱۱۷
- جدول (۴-۳۱) χ^2 مستقل بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در کیفیت عامل ارزشیابی ۱۱۹
- جدول (۴-۳۲) توزیع فراوانی پاسخهای اساتید به پرسش اول باز پاسخ..... ۱۱۹
- جدول (۴-۳۳) توزیع فراوانی پاسخهای اساتید به پرسش دوم باز پاسخ (قسمت اول)..... ۱۲۰
- جدول (۴-۳۴) توزیع فراوانی پاسخهای اساتید به پرسش دوم باز پاسخ (قسمت دوم)..... ۱۲۰
- جدول (۴-۳۵) توزیع فراوانی پاسخهای دانشجویان به پرسش اول باز پاسخ..... ۱۲۰
- جدول (۴-۳۶) توزیع فراوانی پاسخهای دانشجویان به پرسش دوم باز پاسخ (قسمت اول) ۱۲۱
- جدول (۴-۳۷) توزیع فراوانی پاسخ های دانشجویان به سوال باز پاسخ دوم(قسمت دوم)..... ۱۲۱
- جدول (۵-۱) نتایج کلی عوامل مورد ارزیابی ۱۲۴

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان نمودار
۹۴.....	نمودار (۴-۱) توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب جنسیت
۹۵.....	نمودار (۴-۲) توزیع فراوانی اساتید بر حسب جنسیت
۹۶.....	نمودار (۴-۳) توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب سال ورودی
۹۷.....	نمودار (۴-۴) توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب دانشگاه محل تحصیل
۹۸.....	نمودار (۴-۵) کیفیت ملاک های هدف از دیدگاه اساتید
۹۹.....	نمودار (۴-۶) کیفیت ملاک های هدف از دیدگاه دانشجویان
۱۰۱.....	نمودار (۴-۷) کیفیت ملاک های محتوا از دیدگاه اساتید
۱۰۲.....	نمودار (۴-۸) کیفیت ملاک های محتوا از دیدگاه دانشجویان
۱۰۳.....	نمودار (۴-۹) کیفیت ملاک های فعالیتهای یادگیری از دیدگاه اساتید
۱۰۴.....	نمودار (۴-۱۰) کیفیت ملاک های فعالیتهای یادگیری از دیدگاه دانشجویان
۱۰۵.....	نمودار (۴-۱۱) کیفیت ملاک های راهبردهای تدریس از دیدگاه اساتید
۱۰۶.....	نمودار (۴-۱۲) کیفیت ملاک های راهبردهای تدریس از دیدگاه دانشجویان
۱۰۸.....	نمودار (۴-۱۳) کیفیت ملاک های مواد و منابع آموزشی از دیدگاه اساتید
۱۰۹.....	نمودار (۴-۱۴) کیفیت ملاک های مواد و منابع آموزشی از دیدگاه دانشجویان
۱۱۰.....	نمودار (۴-۱۵) کیفیت ملاک های گروه بندی از دیدگاه اساتید
۱۱۱.....	نمودار (۴-۱۶) کیفیت ملاک های مواد و منابع آموزشی از دانشجویان
۱۱۲.....	نمودار (۴-۱۷) کیفیت ملاک های مکان از دیدگاه اساتید
۱۱۳.....	نمودار (۴-۱۸) کیفیت ملاک های مکان از دیدگاه دانشجویان
۱۱۴.....	نمودار (۴-۱۹) کیفیت ملاک های زمان از دیدگاه اساتید
۱۱۵.....	نمودار (۴-۲۰) کیفیت ملاک های زمان از دیدگاه دانشجویان
۱۱۷.....	نمودار (۴-۲۱) کیفیت ملاک های ارزشیابی از دیدگاه اساتید
۱۱۸.....	نمودار (۴-۲۲) کیفیت ملاک های ارزشیابی از دیدگاه دانشجویان
۱۲۵.....	نمودار (۵-۱) کیفیت عوامل ارزیابی برنامه درسی

فصل اول

کلیات و طرح تحقیق

مقدمه:

امروزه نقش تعلیم و تربیت به عنوان یکی از عوامل اصلی بهبود استانداردهای زندگی و رشد و توسعه جوامع انسانی بر هیچ کس پوشیده نیست و آموزش عالی در کلیه کشورهای دنیا نقش اصلی و تعیین کننده در جهت نیل به این هدف و به ویژه تربیت نیروی انسانی ماهر و کارآمد نقش کلیدی دارد. دانشگاه های باز در دنیا و به ویژه در کشورهای جهان سوم به علت کاهش هزینه ها، تحت پوشش قرار دادن درصد بیشتری از مشتاقان علم و علاقه مندان ورود به عرصه های آموزش عالی نقش اساسی را به عهده دارند و به عنوان مکمل برنامه های توسعه آموزش این جوامع قلمداد می شود.

بر این اساس آموزش از راه دور در سراسر دنیا به سرعت در حال گسترش می باشد، همان طور که کیگان^۱ در کتاب آموزش از راه دور اشاره می کند، در ۲۵ کشور در حدود ۱۱۰/۰۰۰ نفر دانشجو بالغ بر ۴ میلیون نفر دانشجو در مقاطع مختلف دانشگاهی با سیستم باز یا آموزش از راه دور با نامهای متفاوت در حال فعالیت می باشند که روز به روز بر تعداد دانشگاه ها و دانشجویان و کشورهایی که به این سیستم می پیوندند افزوده می شود (کیگان، ۱۹۹۹، به نقل از پاشایی، ۱۳۸۴).

تصمیم گیرندگان آموزشی در سراسر دنیا با تقاضای فزاینده ای برای آموزش مواجه اند تقاضایی که اختصاص بودجه عموماً با آن همگام نیست. مسئله اساسی این است که چگونه با این تقاضا کنار بیاییم، هزینه های متوسط را بکاهیم و استانداردها را حفظ کرده و بهبود بخشیم، مضافاً این که انعطاف پذیری فزاینده ای مورد استقبال قرار می گیرد، زیرا که شرایط یادگیرندگان به طور قابل ملاحظه ای تغییر می کند. یادگیرندگان نیمه وقت و یا بزرگسال رو به افزایش است. در چنین وضعیتی مدیران آموزشی به این امید که آموزش از راه دور بتواند راحتی بیشتر، هزینه ای کمتر و کیفیت بهتر را ارائه کند به آموزش از راه دور روی می آورند. در کشور ما نیز پس از یک دوره ی رکود نظام آموزش از راه دور، با عنوان دانشگاه پیام نور، جایگاه ویژه ای را در نظام دانشگاهی کشورمان به خود اختصاص داده است و نقش مهمی در تحولات آموزشی، فرهنگی و اجتماعی جامعه ما داشته است.

---

^۱ - Kigan

«منتهی، دانشگاه پیام نور کشورمان مثل سایر کشورهای در حال توسعه طبیعتاً با تنگناهایی همچون، کمبود نیروی انسانی متخصص از جمله استاد، کمبود منابع مالی، کمبود فضای آموزشی، کمبود کلاس درس، .... مواجه است» (پاشایی، ۱۳۸، ص ۷).

برای برآوردن و رفع این تنگناها و موانع، منابع انسانی، مالی و کالبدی بیشتری مورد نیاز است. اما نه تنها منابع مذکور محدود است، انتظارات از دانشگاه ها نیز افزایش یافته است و این دانشگاهها با چالشهای دیگری نیز مواجه شده اند؛ از جمله چالش های مذکور آموزش عالی فرامرزی و حضور در عرصه جهانی آموزش عالی و نیز فناوریهای جدید و کاربرد آنها در آموزش می باشد (محمدی ۱۳۸۶).

دانشگاه ها بایستی ضمن توجه به این چالشها، به حفظ، بهبود و ارتقاء کیفیت فعالیتهای خود با اتکا بر عامل مدیریت و رهبری کارآمد در شرایط تغییر سریع، بی ثباتی و دگرگونی در محیط دانشگاه ها پردازند (همان منبع ص ۶).

از آنجا که برنامه های درسی آموزش عالی از جمله عوامل و عناصری هستند که در تحقق بخشیدن به اهداف آموزش عالی نقش بسزایی دارند، و از این رو است که برنامه های درسی قلب مراکز دانشگاهی به شمار می آیند و آینه نقشها و اهداف آموزش عالی می باشند که شایسته توجه دقیق هستند. و یکی از عناصر اصلی و مهم ارتقاء کیفیت آموزش عالی و تناسب نگرش، دانش و مهارت دانش آموختگان، دانشگاهها با آخرین دستاوردهای علمی، فناوری و نیاز بازار کار است (آلتباخ^۲ ۱۹۸۸، به نقل از نوروززاده و همکاران، ۱۳۸۵) و در نتیجه این که کیفیت آموزش و ارتقاء آن به عنوان یکی از هدفهای متعال، در آموزش عالی در گرو برنامه های درسی با کیفیت و جامع تر می باشد و ارزیابی یکی از شیوه هایی است که از طریق آن به کیفیت برنامه های درسی پی برده و در پی آن اقدامهای اصلاحی برای ارتقاء کیفیت آن صورت می پذیرد.

پژوهش حاضر به استناد موارد فوق به ارزیابی از کیفیت درونی رشته علوم تربیتی که یکی از رشته های قدیمی دانشگاه پیام نور می باشد که هر ساله تعداد زیادی فارغ التحصیل در رشته علوم

²- Altbach

تربیتی و گرایش مدیریت برنامه ریزی آموزشی بازار کار و بالاخص به نظام آموزش و پرورش کشور تزریق می کند، پرداخته است.

امید است با اهتمام و مشارکت فعال و تعامل سازنده بین مدیران، اعضاء هیئت علمی دانشگاه پیام نور، تکرار چنین فعالیتهایی زمینه ای ارزشمند برای استقرار و اجرای برنامه های درسی با کیفیت و مناسب برای متقاضیان آموزش گردد.

«حیات نیازموده ارزش زیستن ندارد.»

سقراط

بیان مسأله:

آموزش عالی هر کشور یکی از عوامل مؤثر در تحقق سیاست های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن به شمار می رود. تربیت نیروی انسانی متخصص و کارآزموده به عنوان اساس توسعه همه جانبه کشورها، تولید دانش، دانش پژوهی و عرضه خدمات تخصصی توسط دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی انجام می گیرد. بنابراین، نظام آموزش عالی با برون دادها و پیامدهای خود نقش مهمی در توسعه کشور دارد (محمدی ۱۳۸۶). و نیز آموزش عالی با حمایت و پشتیبانی از مهارتهای مورد نیاز برای نیروی کار و با تدارک و ارائه برنامه ها و ایده های جدید برای پیشرفت فنی و با ارائه برنامه های تحقیقاتی در رشد و توسعه اقتصادی کشور مشارکت می کند (lim,2001,p184).

با توجه به این که «مهمترین ویژگی عصری که در آن زندگی می کنیم، تغییر سریع است» (یارمحمدیان، ۱۳۸۵، ص ۱۰۲) و این تغییر و تحولات به تمام بخش های جامعه تسری پیدا کرده است. مؤسسه های آموزش عالی و دانشگاه ها نیز از این امر مستثنی نیستند. مؤسسه های آموزش عالی هر کشور به منزله سازمانهایی می باشند که به عنوان زیرسازنده های پیشرفت کشور در عرصه های گوناگون اشتغال دارند. به واقع در کشوری که خرد جمعی بر آن تعلق گرفته باشد که به آموزش و پرورش به طور اعم و آموزش عالی به طور اخص اهمیتی مضاعف بدهد، می توان به توسعه پایدار در آن مملکت امیدوار بود (بازرگان، ۱۳۷۴، به نقل از امین خندقی، ۱۳۸۱).

در گذر از قرن بیستم به قرن بیست و یکم، نظامهای آموزش عالی در جهان با چالشهای چندگانه ای روبه رو شده اند. از یک طرف تأثیر دیدگاه های زیربنایی معرفت

شناسی بر ساختن دانش و از طرف دیگر کاربرد فناوریهای همگرا^۳ در عرصه جهانی و جهانی شدن و نیز ضرورت توجه به توسعه پایدار کشورها، اثربخشی و کارآمدی آموزش عالی را در کشورهای مختلف دستخوش دگرگونی کرده است. دانشگاه‌ها طی قرنهای گذشته با منظور داشتن دیدگاه سنتی نسبت به دانش، برنامه‌های درسی را چنان تنظیم کرده‌اند که دانش به خاطر ماهیتش مورد توجه بوده است در این دیدگاه ضرورت گنجاندن مفاهیم و مباحث درسی در یک برنامه آموزشی صرفاً در چارچوب انتقال مطالب به دانشجویان بوده است (توماس^۴، ۲۰۰۳، به نقل از بازرگان، ۱۳۸۶). اما به واسطه تحولات معاصر، ارزش عملی دانش و کاربرد آن مورد توجه قرار گرفته و دیدگاهی نوظهور به وجود آمده است که توجه به آن در تدوین برنامه‌های درسی ضرورت یافته است. همچنین کاربرد فناوریهای همگرا مانند فناوری زیستی، ریز فناوری (نانو)، فناوری اطلاعات و ارتباطات و نیز علوم شناختی باعث شده است که انتظارات دانشگاه‌ها به گونه‌ای فزاینده در روند جهانی شدن دگرگون شود. در این روند فرهنگ جهانی ناخواسته توسعه کشورها را تحت تأثیر قرار داده و در آستانه هزاره سوم دانشگاه‌ها را به چالش می‌طلبد. بنابراین طی دو دهه گذشته در اغلب کشورهای جهان برای هماهنگی تر کردن برنامه‌های درسی آموزش عالی با نیازهای توسعه‌ای و ارتقاء کیفیت نظامهای آموزش عالی حساسیت ویژه‌ای به وجود آمده است. حاصل این امر بوده است که نیاز روزافزون نسبت به ارزیابی کیفیت دانشگاهها و سایر مراکز آموزش عالی در اغلب کشورهای جهان احساس شده است (توماس، ۲۰۰۴، به نقل از بازرگان، ۱۳۸۶، ص ۲۷).

از طرف دیگر دگرگونیهای اجتماعی در قرن اخیر گرایش به آموزش را تقریباً جهانی و فراگیر کرده است. چرا که عامل مؤثری در استفاده از تمام اندوخته‌های پیشین، افزایش معلومات و ایجاد مهارت‌های لازم در افراد برای زندگی بهتر، است. امروزه اکثر متخصصین بر این عقیده هستند که یکی از عوامل پیشرفت هر جامعه‌ای ارائه آموزش

³ - Converging Technologies

⁴ - Tomas

همگانی است. اما اکثر کشورها به علت افزایش روزافزون جمعیت با کمبود کادر آموزشی متخصص و نیاز به وجود ارتباط چهره به چهره بین معلم و شاگرد، نیاز به افزایش فضای آموزشی و ظرفیت پذیرش محدود نظامهای آموزش حضوری امکان ارائه آموزش همگانی را با استفاده از نظام آموزش حضوری ندارد. بنابراین یکی از راههای امکان ارائه آموزش همگانی استفاده از نظام آموزش از راه دور می باشد (ضرغام، به نقل از آخوندی، ۱۳۷۶).

در سال ۱۳۶۶ دانشگاه پیام نور، با عرضه نظامی نو برای آموزش از راه دور در ایران تأسیس شد و به تدریج گسترش یافت، و در حال حاضر این دانشگاه در سراسر کشور دارای ۱۲۹ مرکز و ۹۹ واحد در ده منطقه سازماندهی شده و با ۶۸۵۷۵۱ نفر دانشجو در سطح کشور یک ابردانشگاه محسوب می شود (سایت دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۶) و با در نظر گرفتن این که هر نظام آموزش عالی به عنوان پدیده ای هدفمند دارای دو بعد کمی و کیفی است که رشد متعادل و موزون آن مستلزم رشد در هر دو بعد کمی و کیفی به موازات یکدیگر است، رشد و گسترش کمی نظام آموزش عالی بدون توجه به کیفیت مسائلی چون ترک تحصیل، اضافه عرضه نیروی انسانی متخصص و عدم فرصت جهت خلاقیت و در نهایت اتلاف منابع مالی و انسانی را به وجود می آورد (قورچیان، ۱۳۷۳، ص ۱۳) و طبق گسترش و توسعه دانشگاه پیام نور در ایران، در این سطح وسیع و اختصاص بودجه ای چند میلیارد تومانی در سال، سرمایه مادی و معنوی تخصیصی نیروی انسانی ماهر و از همه مهمتر جوانان مستعد بدون داشتن یک برنامه درسی و آموزشی مدون و حساب شده موجب اتلاف سرمایه های مادی و معنوی مردمان این مرز و بوم را فراهم خواهد ساخت و جز اتلاف وقت و نیرو چیزی در پی نخواهد داشت (پاشایی، ۱۳۸۴).

اگرچه مطالعات متعددی در ایران و سایر جوامع انجام شده که هر کدام از جنبه هایی خاص به بررسی برنامه های درسی در آموزش عالی و آموزش از راه دور پرداخته اند و عواملی را که در این رابطه مدنظر قرار داده و به نتایجی دست یافته اند از قبیل آخوندی (۱۳۷۶) که تحقیقی درباره کل نظام آموزش از راه دور پرداخته و یا پاشایی

(۱۳۸۴) پژوهشی در خصوص محتوای کتابهای درسی رشته علوم تربیتی انجام داده و یا هرمزی (۱۳۷۳) به بررسی علل افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه پیام نور پرداخته، و از آنجا که برنامه های درسی دانشگاه به عنوان مرکز تولید دانش و محل یادگیری برای پاسخگویی به نیازهای جهانی، ملی و محلی مطرح می باشند (نیلی و دیگران، ۱۳۸۴) و با توجه به حساس و مهم بودن نقش برنامه های درسی در تحقق اهداف آموزش عالی و ضرورت مداومت در امر بازنگری و بهبود آن ها، انجام پژوهشهای دیگر و استفاده از نتایج آن در جریان عمل، امری ضروری به نظر می رسد (عارفی، ۱۳۸۴). با ذکر این نکته که تحقیقات صورت گرفته قبلی به صورت پراکنده و یا نادیده گرفتن چندین عنصر اصلی برنامه درسی به ارزشیابی و ارزیابی کیفیت این دانشگاه و رشته علوم تربیتی پرداخته اند این پژوهش با طرح این سؤال اصلی که؛ «میزان کیفیت درونی برنامه درسی رشته علوم تربیتی (گرایش مدیریت و برنامه ریزی آموزشی) در دانشگاه پیام نور تا چه اندازه است؟» زمینه های انجام این پژوهش را فراهم نموده است.

ضرورت و اهمیت پژوهش:

تعلیم و تربیت در دنیای امروز مفهومی متفاوت پیدا کرده است. علم و فناوری ضرورت تحول در فرایند فعالیتهای آموزشی را انکارناپذیر ساخته است. هرگز نمی توان با طرز تلقی گذشته و سوگیری های کهن به یادگیرندگان و تربیت آنها نگریست. نظامهای آموزشی امروزی باید نیروهایی را تربیت کنند که در درک دنیای پیچیده موجود توانمند و در مدیریت و رهبری آن مبتکر باشند و منطقی رفتار نمایند (شعبانی، ۱۳۸۴) ملاک توسعه و پیشرفت جوامع در قرن بیست و یکم وجود متخصصان، اندیشمندان و پژوهشگران کارآمد است. وجود این افراد و میزان استفاده از فناوری اطلاعاتی، تولید دانش و پردازش اطلاعات است که مرزهای کشورها را مشخص خواهد کرد. امروز شاهد فرایند جهانی شدن و بازاندیشی، تغییرات پر دامنه و رویارویی با نیازهای جدید و متعدد در جوامع بشری هستیم و در این فرایند جامعه متخصصان و متفکران نقش اساسی برعهده